

POSTANOWIENIE

Dnia 13 stycznia 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jan Górowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Anna Owczarek

w sprawie z wniosku M. B. i Z. B.
przy uczestnictwie T. Spółki Akcyjnej w K.
o ustanowienie służebności przesyłu,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 13 stycznia 2016 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawców
od postanowienia Sądu Okręgowego w Ś.
z dnia 30 grudnia 2014 r.,

- 1) uchyla zaskarżone postanowienie w części dotyczącej działki nr 574 objętej księgą wieczystą nr [...] i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w Ś. do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego,**
- 2) oddala skargę kasacyjną w dalszej części.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 30 lipca 2014 r. Sąd Rejonowy w Ś. oddalił wniosek M. B. i Z. B. z dnia 10 lutego 2012 r. o ustanowienie służebności przesyłu obciążającej nieruchomości wnioskodawców, uwzględniając zarzut uczestnika T. SA o zasiedzeniu tej służebności.

Sąd Rejonowy ustalił, że wnioskodawcy są właścicielami położonych w miejscowości B.: działki nr 627, dla której Sąd Rejonowy w Ś. prowadzi księgę wieczystą nr [...] oraz działek nr 436/2, nr 574, nr 625, nr 626, nr 646, nr 648/2, dla których Sąd Rejonowy w Ś. prowadzi księgę wieczystą nr [...].

Przez działki te przebiegają napowietrzne linie elektroenergetyczne: nr 626 - niskiego napięcia z przewodami nieizolowanymi, z 2 słupami żelbetonowymi, przelotowymi pojedynczymi; nr 625 - niskiego napięcia z przewodami nieizolowanymi z 1 słupem żelbetonowym, przelotowym pojedynczym; nr 627 - niskiego napięcia z przewodami nieizolowanymi z 1 słupem żelbetonowym przelotowym pojedynczym; nr 648/2 - średniego napięcia z przewodami nieizolowanymi z 1 słupem żelbetonowym przelotowym pojedynczym; nr 646 - średniego napięcia z przewodami nieizolowanymi z 1 słupem żelbetonowym przelotowym pojedynczym; nr 574 - średniego napięcia z przewodami nieizolowanymi z 1 słupem żelbetonowym, przelotowym pojedynczym i nr 436/2 - średniego napięcia z przewodami nieizolowanymi z 1 słupem żelbetonowym przelotowym pojedynczym.

Linia niskiego napięcia była linią poniemiecką, jednak została przez poprzednika prawnego uczestnika przebudowana, z posadowieniem nowych betonowych słupów oraz wprowadzona do majątku jako środek trwały w grudniu 1976 r. Linia średniego napięcia została zbudowana w 1979 r.

Zarządzeniem Ministra Przemysłu z dnia 16 stycznia 1989 r., wykonując zarządzenie nr 57 Prezesa Rady Ministrów z 30 grudnia 1988 r. w sprawie podziału niektórych przedsiębiorstw państwowych zgrupowanych we Wspólnocie Energetyki i Węgla Brunatnego, z dniem 1 stycznia 1989 r. utworzono przedsiębiorstwo państwowe Zakład Energetyczny W., powstałe w wyniku podziału przedsiębiorstwa państwowego Z. Okręg Energetyczny, na bazie zakładu „Zakład Energetyczny W.” Przedmiotem jego działania było między innymi przesyłanie i dostarczanie energii

oraz modernizacja i remonty linii energetycznych. Zarządzeniem Ministra Przemysłu z 20 lipca 1993 r. przekształcono przedsiębiorstwo państwowe Zakład Energetyczny W. w jednoosobową spółkę Skarbu Państwa Zakład Energetyczny W. S.A., a spółka ta wstąpiła we wszystkie prawa i obowiązki poprzednika, z wyjątkiem praw i obowiązków przejętych przez Polskie Sieci Elektroenergetyczne S.A. dotyczących mienia podlegającego wniesieniu przez Skarb Państwa do tej spółki. Polskie Sieci Elektroenergetyczne przejęły między innymi linie energetyczne [...].

Przedmiotem działalności spółki przekształconej z tego przedsiębiorstwa państwowego było między innymi przetwarzanie i wysyłanie energii elektrycznej oraz modernizacja i remonty linii energetycznych.

Właścicielem działki 574 do 1990 r. był Skarb Państwa, następnie Gmina Ż., która w 1993 r. sprzedała ją wnioskodawcom. Pozostałe działki obecnie wnioskodawców od drugiej wojny światowej stanowiły własność osób fizycznych.

W rozważaniach Sąd pierwszej instancji podniósł, że przepisy Kodeksu cywilnego dotyczące służebności przesyłu, wprowadzone ustawą z dnia 30 maja 2008 r. - o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 116, poz. 731), weszły w życie dnia 3 sierpnia 2008 r., a wcześniej do służebności odpowiadających treści służebności przesyłu należało stosować przepisy o służebnościach gruntowych. Przed tą datą zatem uczestnik mógł zasiedzieć służebność gruntową o treści odpowiadającej służebności przesyłu, przy spełnieniu przesłanek zasiedzenia.

Podkreślił, że jedna linia energetyczna na działce wnioskodawców wybudowana została w 1979 r. a druga przed 1945 r., lecz następnie została przebudowana, skoro posiada słupy żelbetowe, nie zaś drewniane. Z taką modernizacją zazwyczaj łączy się zmiana przebiegu linii, skoro w miejsce słupów drewnianych wstawione zostają słupy betonowe, zazwyczaj wyższe, co powoduje inny rozstaw słupów i przebieg linii na innej wysokości. W efekcie tak zbudowane (zmienione) trwałe urządzenie użytkowane było, w tym kształcie, przez poprzedników uczestnika od 1976 r.

Podniósł, że aktualnie urządzenia przesyłowe na działkach wnioskodawców należą do T. S.A., natomiast w dacie budowy i przyjmowania do ewidencji środków

trwałych należały one do przedsiębiorstwa państwowego - Zakład Energetyczny W., który przechodził kolejne przekształcenia własnościowe, zatem jego następcą, tj. Zakład Energetyczny W. S.A. korzystał i dalej korzysta z urządzeń przesyłowych znajdujących się na nieruchomości wnioskodawców, bowiem mimo kolejnych przekształceń organizacyjnych i własnościowych zadaniem przedsiębiorstwa przesyłowego zawsze było przesyłanie i dostarczanie energii oraz modernizacja i remonty linii energetycznych.

Wskazał, że w przypadku działki należącej poprzednio do Skarbu Państwa bieg okresu zasiedzenia mógł rozpocząć się dopiero w 1990 r. Jednocześnie, ponieważ uczestnik (jego poprzednicy) byli z tej samej przyczyny (tj. własność Skarbu Państwa) w dobrej wierze, należało zastosować 20-letni okres zasiedzenia, uwzględniając możliwość doliczenia połowy tego okresu przed dniem 1 października 1990 r. (art.10 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r., o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, Dz.U. Nr 81, poz. 554, dalej: „ustawa”). W przypadku pozostałych działek początek biegu zasiedzenia należało liczyć, jego zdaniem, zależnie od rodzaju linii, od 1976 r. lub od 1979 r., co również wskazuje na zakończenie okresu zasiedzenia przed złożeniem wniosku.

Podniósł, że domniemanie dobrej wiary (art. 7 k.c.) nie zostało obalone przez wnioskodawców, a w tym zakresie obciążał ich ciężar dowodu. Procedowanie zaś w kierunku wykazania /braku/ zgody wnioskodawców (ich poprzedników) na posadowienie na nieruchomości spornych urządzeń (co miałyby, wskazywać na złą wiarę uczestnika) jest natomiast, jego zdaniem, o tyle niecelowe, że zgoda taka wyłączałaby w zasadzie sens sprawy, skoro stanowiłaby podstawę korzystania przez niego (poprzedników) z nieruchomości wnioskodawców, a dysponując takową uczestnik w ogóle nie musiałby podnosić zarzutu zasiedzenia.

Według oceny Sądu pierwszej instancji, uczestnik wykazał przeniesienie na niego posiadania służebności przez Skarb Państwa po dniu 1 lutego 1989 r. Przekazano bowiem majątek i zadania dotychczasowego posiadacza, a zadania te były wykonywane i brak w sprawie okoliczności uzasadniających tezę przeciwną.

Apelację wnioskodawców od tego orzeczenia Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 30 grudnia 2014 r. oddalił, oceniając jako nietrafne zarzuty naruszenia prawa procesowego i jako nieskuteczne tj. niemające znaczenia dla

wyniku sprawy zarzuty materialne. Wskazał, że w świetle dokonanych ustaleń, poprzednik prawny uczestnika postępowania najpóźniej w dniu 29 grudnia 2006 r. w przypadku linii energetycznej niskiego napięcia przebiegającej przez działki nr 626, 625 i 627 oraz w dniu 31 grudnia 2009 r. w przypadku linii energetycznej średniego napięcia przebiegającej przez działki nr 436/2, 574, 646 i 648/2 nabył przez zasiedzenie służebność odpowiadającą treści służebności przesyłu (art. 292 k.c.), po czym nastąpiło przeniesienie posiadania tych służebności na uczestnika (uchwała Sądu Najwyższego z dnia z 22 maja 2013 r. III CZP 18/13, OSNC 2013, nr 12 poz. 139). Podkreślił, że obie linie pozostawały w zarządzie Zakładu Energetycznego w W. wykonywanym przez niego w imieniu własnym, ale na rzecz Skarbu Państwa zgodnie z obowiązującą do 1 lutego 1989 r. zasadą jednolitej własności państwowej wyrażoną w art. 128 k.c.

Sąd Okręgowy ocenił, że wprawdzie nie można przyjąć za Sądem Rejonowym, iż poprzednicy prawni uczestnika byli posiadaczami służebności w dobrej wierze, niemniej zwrócił uwagę, że ta okoliczność nie ma wpływu na trafność zaskarżonego orzeczenia, skoro faktycznie doszło do zasiedzenia przed wystąpieniem przez wnioskodawców z wnioskiem o ustanowienie służebności przesyłu. Na uzasadnienie tego stanowiska podniósł, że uczestnik postępowania nie przedłożył dokumentów, z których wynikałoby, iż jego poprzednik prawny przedsiębiorstwo państwowe Zakład Energetyczny W. miał zgodę ówczesnych właścicieli poszczególnych nieruchomości, na których są posadowione urządzenia przesyłowe na korzystanie z tych nieruchomości, po wybudowaniu linii przesyłowych, dla ich bieżącego utrzymania, a więc tytuł prawny nie tylko do wejścia na grunt, ale i do dalszego korzystania z niego.

Przyjmując złą wiarę poprzednika prawnego uczestnika oraz że bieg terminu do zasiedzenia służebności dla urządzeń linii energetycznej posadowionych na nieruchomościach wnioskodawców rozpoczął się najpóźniej odpowiednio 29 grudnia 1976 r. i dnia 31 grudnia 1979 r., stwierdził, iż zasiedzenie służebności odpowiadającej treści służebności przesyłu nastąpiło po upływie 30 lat stosownie do art.172 § 2 k.c. w zw. z art.176 k.c. Jeśli bowiem bieg terminu zasiedzenia rozpoczął się po wejściu w życie kodeksu cywilnego, a jego zakończenie nie nastąpiło przed dniem 1 października 1990 r., to do obliczenia terminu zasiedzenia

mają zastosowanie terminy określone w art.172 k.c. w brzmieniu ustalonym ustawą z 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 55, poz. 321 ze zm.). Wskazał, że zasiedzenie służebności nastąpiło na rzecz poprzednika prawnego uczestnika E. SA, która następnie przeniosła posiadane służebności na T. SA .

Obie linie energetyczne były nieprzerwanie eksploatowane - niskiego napięcia od 1976 r., a średniego napięcia od 1979 r. najpierw przez Zakład Energetyczny w W. jako zarządzający mieniem państwowym w imieniu i na rzecz Skarbu Państwa, a następnie po 1 lutego 1989 r. przez przedsiębiorstwo państwowe Zakład Energetyczny W. po uwłaszczeniu go na posiadany mieniu, będącym dotychczas własnością państwową na podstawie art. 2 i 3 ustawy z 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz.U. Nr 79 poz. 464 ze zm.). W 1993 r. na bazie tego przedsiębiorstwa powstała jednoosobowa spółka Skarbu Państwa o nazwie Zakład Energetyczny „W.” SA. Na skutek połączenia tej spółki akcyjnej ze spółką akcyjną Zakład Energetyczny w J. powstała spółka działająca pod kolejnymi firmami: [...]. Na skutek powyższych przekształceń własnościowych ostatecznie uczestnik postępowania przejął majątek byłego Zakładu Energetycznego w W., w tym napowietrzne linie energetyczne przechodzące przez nieruchomości wnioskodawców.

Przy takim charakterze relacji między wskazanymi wyżej podmiotami przyjął, że pomiędzy Skarbem Państwa i osobą prawną uwłaszczoną jego nieruchomością zgodnie z art. 2 ustawy z 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości tj. Zakładem Energetycznym W. i kolejnymi spółkami akcyjnymi powstałymi na bazie tego przedsiębiorstwa istnieje następstwo prawne w zakresie posiadania nieruchomości, jak również posiadania służebności gruntowej odpowiadającej treści służebności przesyłu (art. 245¹ k.c.). Z tych względów, jako niezasadny ocenił zarzut naruszenia przez Sąd Rejonowy art.176 § 1 k.c. oraz art. 285 k.c. w zw. z art. 292 k.c. i art. 172 k.c.

Nie znalazł podstaw do przyjęcia, że posiadanie służebności przesyłowej przez przedsiębiorstwo państwowe przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej kodeks cywilny z 1989 r. nie było posiadaniem w rozumieniu art. 352

§ 1 k.c. i nie mogło prowadzić do zasiedzenia (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia z 17 grudnia 2008 r., I CSK 171/08, OSNC 2010, nr 1, poz. 15).

W skardze kasacyjnej opartej na naruszeniu prawa materialnego skarżący zarzucił naruszenie art. 176 § 1 k.c. w zw. z art. 292 k.c. i 285 k.c. oraz art. 352 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że uczestnik postępowania może doliczyć do czasu, przez który sam posiada, czas posiadania swego poprzednika i że podczas biegu zasiedzenia nastąpiło przeniesienie posiadania; art. 176 k.c. w zw. z art. 292 k.c. i w zw. z art. 172 k.c. przez błędną interpretację i uznanie, że w sprawie nie jest niezbędne nieprzerwane posiadanie służebności przesyłu, czy też służebności gruntowej o treści służebności przesyłu, oraz stworzenie swoistego domniemania, że wystarczające jest wykazanie "pierwszego" i "ostatniego" posiadania by przesądzić o nieprzerwanym posiadaniu przez wszystkich poprzedników następców prawnych, art. 292 k.c. w związku z art. 176 § 1 k.c. i art. 172 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie polegające na zaliczeniu do okresu zasiedzenia uczestnika postępowania okresu korzystania z służebności przez jego poprzednika prawnego posiadającego status przedsiębiorstwa państwowego; art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości przez jego błędną interpretację, a w konsekwencji pominięcie znaczenia kwestii uwłaszczenia państwowych osób prawnych dla sprawy, podczas gdy okoliczność ta miała istotny wpływ na ustalenie początku biegu terminu zasiedzenia służebności. Wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia oraz poprzedzającego go postanowienia Sądu Rejonowego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W judykaturze utrwalony jest pogląd, że możliwe jest nabycie przez zasiedzenie nawet przed wejściem w życie art. 305¹-305⁴ k.c., tj. przed dniem 3 sierpnia 2008 r. służebności o treści odpowiadającej służebności przesyłu, ustanawianej nie na rzecz każdorazowego właściciela nieruchomości władnącej, ale na rzecz przedsiębiorcy przemysłowego (por. np. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2008 r., III CZP 89/08, BSN 2008, nr 10, s. 7, z dnia

27 czerwca 2013 r., III CZP 31/13, OSNC 2014, Nr 2, poz. 11 i z dnia 22 maja 2013 r., III CZP 18/13, OSNC 2013, Nr 12, poz. 139).

Odstąpienie w drodze wykładni od konieczności określenia w orzeczeniu nieruchomości władnącej na rzecz której nastąpił *ex lege* skutek zasiedzenia, nastąpiło w rezultacie odwołania się do pojęcia przedsiębiorstwa w ujęciu przedmiotowym i przyjęcia domniemania, że składnikiem przedsiębiorstwa przesyłowego jest zawsze taka nieruchomość (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 września 2006 r., II CSK 112/06, Mon. Praw. 2006 r. nr 19, s. 1016). Przy tego rodzaju koncepcji brak określenia nieruchomości władnącej jest tylko technicznym uproszczeniem służącym przyspieszeniu postępowania i nie świadczy o braku wystąpienia przesłanki merytorycznej w postaci nieruchomości władnącej (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 16 stycznia 2013 r., II CSK 289/12, LEX nr 1288634, z dnia 6 lutego 2013 r., V CSK 129/12, LEX nr 1294483 i z dnia 14 czerwca 2013 r., V CSK 321/12, LEX nr 1381040).

W okresie obowiązywania art. 128 k.c., wyrażającego konstrukcję jednolitej własności państwowej, zasiedzenie własności przez przedsiębiorstwo państwowe na swoją rzecz, także w odniesieniu do działek stanowiących własność osób fizycznych, było niedopuszczalne (por. np. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2009 r., III CZP 70/09, OSNC 2010, nr 5, poz. 64 i postanowienie SN z dnia 20 stycznia 1993 r., II CRN 146/92, - niepubl.). Wprawdzie przepis ten został znowelizowany ustawą z dnia 31 stycznia 1989 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 3, poz. 11), a następnie ustawą dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny uchylony, to jednak zmiany te nie miały mocy wstecznej (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 1996 r., I CKU 38/96, Prok. i Pr. - wkł. 1997, nr 4, s. 27).

Z chwilą wejścia w życie ustawy z dnia 31 stycznia 1989 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny zniesiona została zasada, że jedynie Skarbowi Państwa może przysługiwać prawo własności mienia państwowego, w wyniku czego państwowe osoby prawne uzyskały zdolność prawną w zakresie nabywania składników majątkowych na własność. Zmiana art. 128 k.c. dokonana tą ustawą nie spowodowała jednak przekształcenia przysługujących państwowym osobom prawnym - z mocy przepisów kodeksu cywilnego i ustaw szczególnych - uprawnień

do części mienia ogólnonarodowego, pozostających w ich zarządzie w dniu wejścia w życie tej ustawy. Dopiero w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz. U. Nr 79, poz. 464, dalej: "ustawa o zmianie u.g.g.") uregulowano, że: "grunty stanowiące własność Skarbu Państwa lub własność gminy (związku międzygminnego), z wyjątkiem gruntów Państwowego Funduszu Ziemi, będące w dniu wejścia w życie ustawy w zarządzie państwowych osób prawnych, innych niż Skarb Państwa, stają się z tym dniem, z mocy prawa przedmiotem użytkowania wieczystego; nie narusza to praw osób trzecich; uprawnienia państwowych gospodarstw rolnych do będących w dniu wejścia w życie ustawy w ich zarządzie gruntów stanowiących własność Państwa reguluje odrębna ustawa".

Prawo zarządu istniejące w dniu 5 grudnia 1990 r. po stronie państwowych osób prawnych w stosunku do gruntów stanowiących własność Skarbu Państwa lub własność gminy (z wyjątkiem gruntów PFZ) przekształciło się więc z mocy prawa z tym dniem w prawo użytkowania wieczystego w rozumieniu kodeksu cywilnego, natomiast w odniesieniu do budynków, innych urządzeń i lokali znajdujących się na tych gruntach - w prawo własności (tak uchwała składu siedmiu sędziów - zasada prawna - Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1991 r., III CZP 38/91, OSNC 1991, nr 10-12, poz. 118 i z dnia 11 października 1990 r. III AZP 13/90, niepubl.).

Artykuł 2 ust. 1 ustawy o zmianie u.g.g. odnosi się jednak do gruntów stanowiących własność Skarbu Państwa lub gminy (związków międzygminnych) bądź urządzeń i budynków znajdujących się na gruncie Skarbu Państwa, a pozostających w zarządzie państwowych osób prawnych; art. 2 ust. 2 tej ustawy uwłaszczył przedsiębiorstwa państwowe budynkami, lokalami i urządzeniami znajdującymi się na gruntach stanowiących własność państwa lub gminy, które w dniu 5 grudnia 1990 r. były w zarządzie państwowych osób prawnych. Artykuł 2 ust. 3 ustawy o zmianie u.g.g. określa z kolei tryb nabycia własności lub użytkowania wieczystego powyższych składników majątkowych.

Tymczasem, własność działek będących przedmiotem postępowania przysługiwała osobom fizycznym oprócz jedynej działki nr 627, która do dnia 27 listopada 1990 r. stanowiła własność Skarbu Państwa. Korzystanie z urządzeń przesyłowych znajdujących się na tym gruncie odbywało się zaś w ramach,

posiadania cywilnoprawnego związanego z działalnością gospodarczą przedsiębiorstwa. Bezpodstawne było więc oczekiwanie przedstawienia przez wnioskodawcę decyzji potwierdzających przejście własności urządzeń ze Skarbu Państwa na przedsiębiorstwo. Nie nastąpiło ono bowiem na podstawie w art. 2 ust. 3 ustawy o zmianie u.g.g.

W powołanej zasadzie prawnej z dnia 18 czerwca 1991 r. III CZP 38/91, Sąd Najwyższy wyjaśnił, "że do chwili wejścia w życie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o zmianie ustawy o przedsiębiorstwach państwowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 1991 r. Nr 2, poz. 6) obowiązywał art. 42 ust. 2 (tekst jedn.: Dz.U. z 1987 r. Nr 35, poz. 201) o następującej treści: przedsiębiorstwo gospodarując wydzielonym mu nabytym mieniem, stanowiącym część mienia ogólnonarodowego, zapewnia jego ochronę. Z tego sformułowania wynika więc jednoznaczny wniosek: każdy składnik majątkowy przedsiębiorstwa państwowego - zarówno wydzielony mu przy utworzeniu, jak i nabyty w toku działalności przez to przedsiębiorstwo - stanowił mienie ogólnonarodowe, które pozostawało "w dyspozycji" tego przedsiębiorstwa (art. 42 ust. 3 tej ustawy). Nie ulega też wątpliwości, że regułę tę należało odnosić zarówno do nieruchomości, jak i pozostałych składników majątkowych. W tym brzmieniu przepis ten obowiązywał do dnia 7 stycznia 1991 r., tj. wejścia w życie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. nowelizującej ustawę o przedsiębiorstwach państwowych. Z tym dniem przepis ten (art. 46 ust. 2, według jedn. tekstu z 1991 r. Dz. U. Nr 18, poz. 80) uzyskał brzmienie: przedsiębiorstwo, gospodarując wydzielonym mu i nabytym mieniem, zapewnia jego ochronę. Z tego unormowania wynika, że przedsiębiorstwo państwowe gospodaruje mieniem państwowym, bo jest państwową osobą prawną, której - zgodnie z art. 44¹ § 1 k.c. - przysługuje własność mienia państwowego".

Sam fakt, że w okresie obowiązywania zasady jednolitej własności państwowej, przedsiębiorstwa państwowe nie mogły nabywać na swoją rzecz własności i innych prawa rzeczowych, nie przesądza, czy w okresie obowiązywania art. 128 k.c. mogły być posiadaczami samoistnymi, bądź zależnymi (posiadanie w zakresie służebności jest posiadaniem zależnym) nieruchomości. W tej materii orzecznictwo nie jest jednolite. Według jednego kierunku judykatury, przedsiębiorstwa państwowego nie można uznać w okresie do 1 lutego 1989 r. za

posiadacza nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności gruntowej (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2009 r., IV CSK 291/09, M. Prawn. 2010, nr 2, s. 68 i postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 25 stycznia 2006 r., I CSK 11/05, Biul. SN 2006, nr 5, s. 11, z dnia 10 kwietnia 2008 r., IV CSK 21/08, LEX nr 398485, z dnia 10 lipca 2008 r., III CSK 73/08, LEX nr 461735, z dnia 11 grudnia 2008 r., II CSK 314/08, LEX nr 490513, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2009 r., II CSK 103/09, LEX nr 530696 oraz z dnia 6 września 2013 r., V CSK 440/12, niepubl.). Oznaczałoby to, niedopuszczalność zaliczania posiadania przez przedsiębiorstwo państwowe wykonywanego przed tą datą, do okresu potrzebnego do nabycia służebności przez zasiedzenie przez następcę prawnego tego przedsiębiorstwa, bez jego przeniesienia.

W judykaturze mniej więcej w takim samym rozmiarze reprezentowany był pogląd, że nie ma podstaw do przyjęcia, że posiadanie służebności przesyłowej przez przedsiębiorstwo państwowe przed uchYLENIEM art. 128 k.c. nie było posiadaniem i nie mogło prowadzić do zasiedzenia (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 31 maja 2006 r., IV CSK 149/05, LEX nr 258681, z dnia 8 czerwca 2005 r., V CK 680/04, LEX nr 180843, z dnia 10 maja 2013 r., I CSK 495/112, niepubl. oraz wyrok siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 2009 r., I CSK 333/07, OSNC-ZD 2009, Nr 4, poz. 15 i postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2008 r., I CSK 171/08, OSNC 2010, Nr 1, poz. 15, a także z dnia 12 stycznia 2012 r., IV CSK 183/11, LEX nr 1130302 i uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasady prawnej - z dnia 18 czerwca 1991 r., III CZP 38/91).

Odnosząc się do tej rozbieżności, zauważyć należy, że przed wejściem w życie kodeksu cywilnego w judykaturze jednolicie przyjmowano, że podmiotem mienia państwowego jest państwo, a nie poszczególne państwowe osoby prawne (por. np. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 16 października 1961 r., I CO 20/61, OSN 1962, Nr 2, poz. 41 i orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 1963 r., III CR 252/63, RPE 1965, nr 1, s. 343). W uzasadnieniu tej uchwały wyjaśniono jednak, że uprawnienia przedsiębiorstwa państwowego w stosunku do przydzielonego mu mienia ogólnonarodowego

określane mianem "zarządu i użytkowania, "zarządu operatywnego" lub krótko "zarządu" charakteryzują się między innymi tym, że przedsiębiorstwo państwowe, podlega wprawdzie przy wykonywaniu własności państwowej ogólnemu kierownictwu państwa, ale na zewnątrz, a więc w stosunkach z osobami trzecimi, zarządza oddanymi mu składnikami majątkowymi i czerpie z nich pożytki, tak jak czyni to właściciel.

Stanowisko to zostało uwzględnione przez ustawodawcę, który w wprowadzonym do kodeksu cywilnego art. 128 § 2 k.c., unormował, że państwowe osoby prawne wykonują w imieniu własnym względem zarządzanych przez nich części mienia ogólnonarodowego uprawnienia płynące z własności państwowej. Kontynuując tę linię judykatury Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 15 kwietnia 1966 r. I CR 80/66 (OSNCP 1967, Nr 2, poz. 67), w pełni zaakceptowanym w literaturze, wyjaśnił, że art. 128 k.c. wypowiada zasadę generalną, odnoszącą się także do innych niż własność praw majątkowych wchodzących w skład majątku państwowego, a więc do całości mienia ogólnonarodowego. Posiadanie, niezależnie od jego natury prawnej, może stanowić składnik majątkowy między innymi także mienia państwowego. Chociaż więc posiadanie wykonywane jest przez państwową osobę prawną np. przedsiębiorstwo państwowe, stanowiło - w myśl zasady wypowiedzianej w art. 128 § 1 k.c.- posiadanie państwowe, to jednak w wypadku, gdy jego przedmiot znajduje się w zarządzie państwowej osoby prawnej, na zewnątrz ta osoba prawna, a nie Skarb Państwa, występuje - zgodnie z zasadą art. 128 § 2 k.c. - jako posiadacz. Jeżeli więc w relacjach wewnętrznych między Skarbem Państwa, a państwową osobą prawną posiadaczem samoistnym nieruchomości państwowej było zawsze państwo, o tyle z punktu widzenia relacji zewnętrznych przedsiębiorstwo państwowe, które władało oddaną mu w zarząd nieruchomością, powinno być uznawane za posiadacza samoistnego nieruchomości niezależnie od tego, czy była to nieruchomość państwowa. Pogląd ten w ostatnim czasie przeważał w orzecznictwie (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2015 r. V CSK 26/14, LEX nr 1648193, z dnia 21 maja 2015 r., IV CSK 468/14, LEX nr 1767490 i z dnia 12 lutego 2015 r., IV CSK 293/14, LEX nr 1663414).

Przedstawione rozumowanie, dotyczące posiadania samoistnego nieruchomości, wykonywanego przez przedsiębiorstwo państwowe w okresie obowiązywania art. 128 k.c. w pierwotnym brzmieniu, można tym bardziej odnieść do posiadania w zakresie służebności przesyłu (por. np. postanowienia: Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2008 r., I CSK 171/08 i z dnia 12 stycznia 2012 r., IV CSK 183/11).

Innymi słowy, skoro państwowe osoby prawne (w sprawie przedsiębiorstwa poprzednicy wnioskodawcy) wykonywały na podstawie art. 128 § 2 k.c. w imieniu własnym względem zarządzanego mienia ogólnonarodowego uprawnienia płynące z własności państwowej według reguł prawa cywilnego, to granice tego wykonywania mieściły się w dyspozycji normy art. 140 k.c. Do atrybutu korzystania z rzeczy tradycyjnie zalicza się następujące uprawnienia: do posiadania (*ius possidendi*), do używania rzeczy (*ius utendi*), do pobierania pożytków i innych przychodów z rzeczy (*ius fruendi*) i do dyspozycji faktycznych (*ius abutendi*).

Z tych względów trzeba przyjąć, że przedsiębiorstwa państwowe wykonywały posiadanie mogące doprowadzić do zasiedzenia służebności gruntowej, z tym zastrzeżeniem, że pod rządem art. 128 k.c. nabycie takiego prawa następowało do jednolitego funduszu własności państwowej (por. np. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1991 r., III CZP 38/91).

W stosunku więc zewnętrznym, skoro poprzednicy wnioskodawcy w odniesieniu do poprzedników uczestnika, zachowywali się tak, jakby byli uprawnieni z tytułu służebności tj. władali przedmiotowymi liniami już pod koniec lat 70-tych, to było to posiadanie zależne w granicach służebności. Przypomnieć należy, że posiadaczem służebności jest ten, kto faktycznie korzysta z cudzej nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności i o tym jego charakterze przesądza sam fakt posiadania, które musi mieć pewne cechy stabilności (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 1967 r., III CR 270/66, OSN 1967, Nr 9, poz. 160).

Do zasiedzenia służebności stosuje się odpowiednio przepisy o nabyciu przez zasiedzenie nieruchomości (art. 292 k.c.) i nie budzi wątpliwości pogląd, że chodzi tu o art. 172, 173, 175 i 176 k.c. Niewątpliwie, istnieje możliwość doliczenia

do terminu zasiedzenia posiadania poprzednika jeżeli wnioskodawca i poprzednik władali cudzą nieruchomością (w tym wypadku osoby trzeciej), w granicach służebności, co w sprawie, przy przyjętym kierunku wykładni nie budzi wątpliwości. W literaturze przeważa pogląd, że do posiadania służebności nie stosuje się art. 349-351 k.c., a nawet występuje zapatrywanie, iż nie stosuje się także art. 348 k.c. W przypadku posiadania w granicach służebności przesyłowej, wydanie rzeczy polega na przejściu przedsiębiorstwa przesyłowego, bez sprzeciwu poprzednika (art. 352 w zw. z art. 348 i art. 176 k.c.), którego użyteczność jest zwiększana przez korzystanie z cudzej nieruchomości w zakresie odpowiadającym służebności gruntowej (por. odpowiednio wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 stycznia 1969 r., III CRN 271/68, OSNCP 1969, Nr 10, poz. 177). Pomimo braku zgodności w doktrynie, w orzecznictwie przyjmuje się, że przejście w ten sposób posiadania jest czynnością faktyczną, niemniej może to nastąpić, aby mogło nastąpić doliczenie posiadania poprzednika - tylko bez jego sprzeciwu. Pogląd ten znalazł oparcie w najnowszej literaturze. Poza tym, należy też zasygnalizować wyrażone w piśmiennictwie i w judykaturze stanowisko, że przypadki uwłaszczenia z mocy ustawy oznaczają przeniesienie posiadania (por. np. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2013 r., III CZP 18/13, OSNC 2013, nr 12 poz. 139).

W rezultacie wynikające z ustaleń przejścia przedmiotowych linii przez przekształcane kolejne podmioty prawne podpadały pod hipotezę normy wynikającej z art. 176 § 1 k.c. w zw. art. 292 k.c. Była to bowiem kontynuacja posiadania w zakresie tej samej służebności przez kolejnych jej posiadaczy i ich posiadanie podlega zaliczeniu, skoro nie budziło wątpliwości następstwo przede wszystkim faktyczne pomiędzy kolejnymi osobami prawnymi władającymi tymi urządzeniami i każdy następca przejmował to posiadanie od poprzednika bez jego sprzeciwu, czy nawet osób trzecich (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2006 r., IV CSK 149/05, postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2015 r., V CSK 26/14, LEX nr 1648193 i z dnia 21 stycznia 2015 r., IV CSK 203/14 niepubl.). W świetle zajętego stanowiska przedłożenie decyzji uwłaszczeniowej nie było konieczne, do zaliczenia posiadania poprzedników uczestniczki. Niemniej, z dołączonego do akt odpisu aktu notarialnego z dnia 5 kwietnia 1993 r. wynika, że Gmina Ż. musiała nabyć z dniem 27 maja 1990 r w

wyniku komunalizacji działkę skarbową nr 574, skoro tą notarialną umową zbyła ją wnioskodawcom. Pomijając domniemanie wynikające z art. 340 k.c. wbrew zarzutowi skarżących w sprawie nie były podnoszone okoliczności, które mogłyby wskazywać na wystąpienie przerwy w posiadaniu nieruchomości wnioskodawców przez przedsiębiorstwa przesyłowe, a następnie spółki – poprzedników uczestnika w okresie biegu terminu zasiedzenia.

Można było tylko uznać za uzasadniony, zarzut obrazy art. 292 w zw. z art. 176 i art. 172 k.c. odnoszący się do działki nr 574 stanowiącej własność państwową do jej komunalizacji, a sprowadzający się do błędnego zaliczenia do okresu zasiedzenia uczestnika okresu jej posiadania przez podmiot mający status przedsiębiorstwa państwowego.

Bieg terminu zasiedzenia służebności polegającej na korzystaniu z linii przesyłowej znajdującej się w zarządzie przedsiębiorstwa państwowego, przebiegającej po działce stanowiącej własność Skarbu Państwa, będącej następnie przedmiotem komunalizacji, nie mógł się rozpocząć przed dniem 27 maja 1990 r. Gdy zarówno właścicielem nieruchomości obciążonej, jak i posiadaczem urządzeń w zakresie służebności przesyłowej oraz właścicielem nieruchomości władnącej był Skarb Państwa, nie mogło w ogóle dojść do zasiedzenia służebności przesyłu, gdyż właściciel nie może nabyć przez zasiedzenie służebności gruntowej na nieruchomości stanowiącej jego własność.

W okresie obowiązywania art. 128 k.c., Skarb Państwa był właścicielem działki 574 i właścicielem oraz posiadaczem przebiegającej przez nią przedmiotowej linii energetycznej, gdyż w takim wypadku, jak wynika to z powyższych uwag ocenie podlega stosunek wewnątrz między Skarbem Państwa a przedsiębiorstwem państwowym. Skoro było to władanie prawne (uprawnionego) nie mogło ono prowadzić do zasiedzenia. Zasiedzenie jest bowiem pierwotnym sposobem nabycia przewidzianego przez ustawę prawa rzeczowego przez nieuprawnionego na skutek długotrwałego posiadania. W stosunku wewnętrznym posiadaczem był Skarb Państwa, a nie wykonujące zarząd przedsiębiorstwa państwowe (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 2014 r., II CSK 551/13, OSNC 2015, nr 6, poz. 72 i uchwała Sądu Najwyższego

z dnia 27 czerwca 1984 r., III CZP 28/84, OSNC 1985, nr 1, poz. 11). Okres takiego władania nie może być zaliczony do biegu terminu zasiedzenia.

Decyzje administracyjne wydane na podstawie art. 35 ust. 1 i 2 ustawy z 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczenia nieruchomości, (Dz. U. Nr 10, poz. 64) art. 70 ustawy z 1985 r. o gospodarce gruntami i wywłaszczeniu nieruchomości (Dz. U. Nr 14, poz. 74) oraz w art. 124 u.g.n. (ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, jedn. tekst: Dz. U. z 2015 r., poz. 1774) stanowią samoistny tytuł prawny do wykonywania obsługi linii energetycznych przez przedsiębiorstwa przesyłowe, a zatem w razie ich wydania wykonywanie tego władztwa nie prowadzi do nabycia przez zasiedzenie służebności, odpowiadającej treści służebności przesyłu (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 8 kwietnia 2014 r., III CZP 87/13, OSNC 2014, nr 7-8, poz. 68).

O dobrej lub złej wierze posiadacza decyduje chwila uzyskania posiadania; późniejsze zmiany świadomości posiadacza pozostają bez wpływu na tę ocenę i w konsekwencji na długość okresu niezbędnego do zasiedzenia (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2003 r., III CZP 35/03, "Prokuratura i Prawo" 2004, nr 2, orzecznictwo, s. 32). O przypisaniu posiadaczowi dobrej lub złej wiary przy wykonywaniu posiadania decydują okoliczności opisujące jego stan świadomości w chwili objęcia władztwa nad rzeczą (por. postanowienie Sadu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2010 r., III CSK 57/10, "Izba Cywilna" 2011, nr 10, s. 41). Sąd drugiej instancji ocenił w tym wypadku to władztwo jako posiadanie w złej wierze, a Sąd Najwyższy tej oceny nie może podważać, skoro brak w tej materii zarzutu kasacyjnego. Kwestia ta wymaga ponownego rozważenia jeśli uwzględnić, że posiadanie w zakresie służebności przesyłu urządzeń energetycznych rozpoczęło bieg jeśli chodzi o działkę 574 od dnia 27 maja 1990 r. Zwrócić też należy uwagę, że Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 20 listopada 2015 r., III CZP 76/15 (dotychczas niepubl.) wyjaśnił, że wybudowanie na cudzej nieruchomości urządzeń przesyłowych przez korzystające z nich przedsiębiorstwo, po uzyskaniu decyzji wydawanych w procesie budowlanym nie rozstrzyga o możliwości zakwalifikowania posiadania nieruchomości na której te urządzenia zostały posadowione jako wykonywanego w dobrej wierze. W świetle tych uwag

termin zasiedzenia działki nr 627 przy przyjęciu trzydziestoletniego terminu zasiedzenia nie mógł jeszcze nastąpić.

Z tych względów, skarga kasacyjna w odniesieniu do działki nr 574 uległa uwzględnieniu (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.), a w pozostałym zakresie oddaleniu (art. 398¹⁴ k.p.c.).

kc